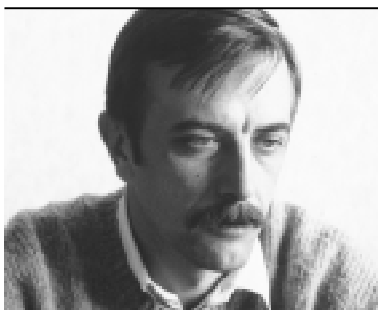

Сяргей Дубавец

...
...

Практыкаваньні

Да зор

Ніякай тэхналогіі і нічога незвычайнага, проста я ехаў з Варшавы ў Вільню маршрутным аўтобусам Eurolines, а паколькі едзе гэты аўтобус цэлую ноч, дык мне не зусім ужо абыякава было, ці гэтыя два хлопцы гадоў па шаснаццаць не пачнуць зараз жа жлукціць гарэлку і гарлаць матам на ўвесь аўтобус і праз усю ноч. Вось і ўсё, што мяне цікавіла, калі яны праходзілі паўз мяне ды ладкаваліся недзе за маёй сьпінаю. Нейкі час іх не было чуваць, а пасля яны ўпаўголасу завялі гамонку пра тое, пра сёе. Аказаліся звычайнымі літоўскімі хлопчыкамі, якіх мне ўжо даўно не даводзілася сустракаць. Так атрымліваецца таму, што звычайнымі яны былі ў колішнім жыцьці. Такія сабе плакатныя савецкія “рабяты”, стрыжаныя пад канадку, якія абмяркоўваюць новую мадэль планёра з дзеравяшкі ў локаць даўжынёй, якая лётае ад гумкі-мадэлькі. Вось чаму пра такіх хочацца

казаць – звычайны ці нармальны, хоць у сённяшнім жыцці такіх адшукаць няпроста, і раўналеткі, напэўна, лічаць іх прыдуркамі або шызанутымі, бо ў шаснаццаць гадоў маюць, як правіла, іншыя інтарэсы, апроч планёра, што лётае ад накручанай мадэлякі.

За вакном быў надвячорак, і наш аўтобус Eurolines вырульваў з Варшавы Заходняй у доўгую дарогу на Вільню. А я ўсё разважаў пра нармальных літоўскіх хлопчыкаў, якія здаваліся мне вельмі падобнымі да нармальных беларускіх хлопчыкаў, якія нікому на сьвеце не жадаюць зла і гавораць упаўголасу не пра новы альбом якога-небудзь эміцівішнага гітана, не пра бабло і сэкс, а пра назвы гарадоў сьвету ці яшчэ горш – пра якую-небудзь матэматычную задачу. Замест піва альбо гарэлкі хлопчыкі ўзялі з сабой дзьве двухлітровыя бомбы Кока-Колы і незаўважна за размоваю вельмі хутка іх выпілі, яўна ня думаючы пра наступствы.

Спачатку адзін з іх паспрабаваў пранікнуць у аўтобусную прыбіральню – тую, што знаходзіцца каля дзьвярэй пасярэдзіне, але марна. Потым тое самае паспрабаваў другі. Потым першы параіў другому зьвярнуцца да літоўскага кіроўцы, бо гэта быў літоўскі аўтобус, і, здавалася б, што прасьцей – літоўскаму хлопчыку папрасіць літоўскага кіроўцу адчыніць у літоўскім аўтобусе прыбіральню? І той зьвярнуўся. А кіроўца яму па-літоўску адказаў, што прыбіральня – халодная. Так і заявіў. На што літоўскі хлопчык толькі сьцепануў плячыма. Ён вярнуўся і сказаў свайму сябру, што прыбіральня халодная, на што той па-літоўску сказаў, што і цёплай няма, але ў яго ёсьць запальнічка, і можна было б крыху сагрэць. На гэтым іхняя размова спынілася, бо яны раптам зразумелі, што да Вільні ім давядзецца ехаць без прыбіральні, і засяродзіліся на сваім цяргеньні.

Цяргеньне літоўскіх хлопчыкаў перадалося мне, беларускаму дзядзьку: я раптам адчуў, як моцна хачу курыць і тое, як мая пакута ў сутнасьці сваёй падобная на пакуту літоўскага дзядзькі, які б апынуўся на маім месцы. Але нічога ня зробіш. Нам трэба прайсьці ўвесь гэты шлях.

Пакуль я параўноўваў адчуваньні беларускага дзядзькі-курца з адчуваньнямі літоўскага дзядзькі-курца і цяргеньне нармальных літоўскіх хлопчыкаў з цяргеньнем нармальных беларускіх хлопчыкаў, сьнежаньскае сутоньне за вакном нашага аўтобуса канчаткова згусла і ператварылася ў цемру. А цемра па ўсёй панараме навакольна, бачнай з усіх вокнаў, усыпалася агнямі польскіх вёсак і гарадоў. Мне нават здалася, што гэта ня лямпачкі, а зоркі, і што мы ўсе ляцім у космас кудысьці далёка-далёка. І кожны з нас нясе ў тую бясконцасьць, у тую вечнасьць – сваё, самае важнае на гэты момант. Нармальныя літоўскія хлопчыкі – сваё цяргеньне, беларускі дзядзька – сваё невыноснае жаданьне закурыць, а літоўскі кіроўца літоўскага аўтобуса – сваё знарочыстае нежаданьне зразумець патрэбу літоўскіх хлопчыкаў, так падобнае ці не падобнае да нежаданьня звычайнага беларускага аўтобусніка ў такой самай сітуацыі. Падумаеш, пасікаць – справа несур’ёзная. Калі, вядома, самому не зацяло.

Я зразумеў, што да раніцы – цэлая вечнасьць і што прыпынку ня будзе.

І мы ляцелі праз дрымучыя, як космас, сувалкійскія лясы, праз палі і мястэчкі, праз каналы Аўгустова... Калі мы ўсе разам ляцім да зор...

Госпадзе, як гэта ня важна, што — разам, у параўнаньні з тым, — з чым. Хлопчыкі — са сваім цяпнёнем, я — са сваім жаданьнем, што стрэмаю сядзіць у мазгах, кіроўца — са сваёй зло-вясёлай гульнёю ў бесчалавечнасьць. Да зор.

3 “Гутарак Дона”

— Сьмерць — гэта заўсёды забойства, — казаў Дон. — У наш час выключэньні амаль выключаныя і правіла гучыць так: сьмерць — забойства. Лякарні, дзе паміраюць людзі, — легалізаваныя катойні, а лекары, у якіх здыхаюць пацыенты, — каты. Самая, здавалася б, бытавая і «натуральная» сьмерць насамрэч — абсалютна брутальнае і страшнае забойства. Мы толькі дамовіліся не называць рэчы сваімі імёнамі. Але заўсёды, — у гэтым месцы Дон распаляўся і амаль крычаў, — заўсёды ёсьць той, каму гэтая сьмерць выгадная! Заўсёды ёсьць замоўца! У кожнай сьмерці ёсьць аўтар і выканаўца, самы мілы ў побыце чалавек, але пры тым самы страшны і крывавы забойца. І мы гэта ведаем, і вы гэта ведаеце, і ўсе гэта ведаюць, толькі кажа пра гэта адзін (калі пашчасьціць яму гэта сказаць) — той, каго забіваюць.

— Я даўно падазраваў, што людзі гінуць праз намеры бліжніх сваіх, — распавядаў Дон. — Бо проста ня можа так быць, каб узяў ды памёр. А яшчэ і ў жахлівых пакутах паміраюць, як правіла. У такіх пакутах, быццам нехта адмыслова так зрабіў, каб усё назапашанае за жыцьцё ў душы, усё сьветлае, усё людскае за гэтыя некалькі дзён ці тыдняў выбіла з душы гэтым зьверскім болям. — У гэтым месцы Дон запаліў цыгарэту і задумаўся. Пасьля сказаў свае шчырыя словы. — Падазраваў тое я даўно, але вочы мне раскрыла маці, калі памірала. Звычайна памірала, так большасьць цяпер памірае, у лякарні. Дык яна мне сказала, што гэта яны яе забіваюць, і што ўсё тут ня так проста, ёсьць намер. — Дон падняў указальны палец дагары. — ... А ўжо каму гэта выгадна — можна паразважаць. Заўсёды знаходзіцца той самы мілы чалавек, якому гэта можа быць выгадна.

— Гэта праўда, што людзі сталі паміраць вельмі цяжка, — працягваў Дон. — Ведаю выпадкі, калі лекары адчлянялі ўсё, што толькі можна, пакуль білася сэрца. Той архаічнай методы, калі дзядулька надзеў сьвежую кашульку, перажагнаўся і... даўно няма. Ясна, што цывілізацыя тут напаскудзіла. Але... — Дон задумаўся, — але ёсьць намер. Ёсьць чарада ўчынкаў, бывае й нясьведамых, якія сапраўды заганяюць у магілу. Тут бы прыклады даць, і яны ёсьць, але не дасі. Бо будзеш адвакатам памерлых перад жывымі і ворагаў наплодзіш. Хаця...

— Нармальны чалавек ніколі сьпецыяльна ня думае, глядзячы на бліжняга: а што будзе, калі той памрэ? — казаў Дон. — Гэта ўсё адно, што зазіраць за шырму, дзе пераапрацаецца для маркітаваньня з табою Баба Каргота. І толькі ідыёты могуць разважаць пра гэта наўмысна і прагматычна, падлічваць грошы ці якія іншыя плюсы-мінусы, — у гэтым месцы Дон пачынаў хадзіць, ён даходжваў сваю думку. — Хоць, бываюць і выключэньні. У адным нядаўнім французскім фільме чалавека даставалі старыя бацькі. Ну, ня тое, каб так ужо даставалі. Проста даставалі, звычайна. І сябра таго чалавека, які яго моцна любіў, выра-

шыў яму дапамагчы. Ён забіў тых бацькоў. Ён яго вызваліў. Фільм нібы намякаў, што гэта нармальнае сітуацыя. Маўляў, трэба на рэчы глядзець прасцей, бо трэба жыць. А ня мучыцца.

— Ну, ты зразумеў, ты адчуў, што я табе падказаў? — па-загаворнічку нахіліўся да мяне Дон. — Калі кожная сьмерць — гэта забойства... Разумееш? Гэта значыць, што ты зараз жа, не сыходзячы з гэтага месца, імгненна можаш раскінуць мазгамі — хто цябе забівае, — у гэтым месцы Дон паглядзеў на мяне з недаверам. — Ты не ня верыш мне, ты ня хочаш пра гэта думаць! Правільна, бо яны мілыя людзі, самыя распрыйкрасныя. Але, на жаль, так ёсьць. Ты забіваеш, цябе забіваюць. Прычыны і вынікі. Калі ведаць, можна засьцерагчыся, вядома. Але як тады жыць?

Гарадзкая гара

Цяпер зусім ня тое, што яшчэ месяц таму. Ідзеш-гуляеш. Малая лістота, сухая зямля, п'яное паветра, ногі ня трэба ставіць “елачкай”, а рукі самі не хапаюцца за кустоўе, нават задышкі няма, хоць ідзеш увесь час крута ўгару. Усё слухна. Пачынаецца лета і водар квецені перабівае гарадскі смурод, які далятае сюды з прылеглых унізе вуліцаў. Хочацца дыхаць на поўныя грудзі.

Зусім нядаўна, увесну, гэты шлях быў суцэльнай пакутай. Ногі сьлізгалі на зьледзянелых наростах або гразлі ў месіве глеістае зямлі ды чорнага пазалеташняга лісьця. Ты наводмаш хапаўся за голыя хмызовыя пруты і за карэлыя ствалы дрэваў і балюча рэпаў далоні аб іх вострую паверхню. Здавалася, столькі высілкаў, а руху – усяго на паўкроку. Гукі гораду раньняй вясной ператвараліся ў суцэльны гуд, нібы памножанае ў сто разоў вышчэ ваўчынае зграі, што выклікала ў сэрцы нязвычайную трывогу і нават страх згубленае ў сусьвеце душы.

Яшчэ горшым твой шлях быў пасярод зімы. Даводзілася стаўляць крокі ў сьнежным цаліку, пад якім магло хавацца сьлізкае бярвяно ці кавалак наледзі. Рызыка невядомасьці, калі можна страціць раўнавагу і кубарам паляцець уніз, прымушала цябе іншы раз падоўгу стаяць нерухома, прагна ўцягваючы ў сябе пахі сьнегу і набрынялае чорнай вільгацьцю расьліннасьці. У такія хвіліны ты лавіў сябе на думцы, што зусім ня чуеш гораду, быццам ён ня тут, не вакол гэтай крутой гары, а дзесьці далёка, быццам яго няма.

Увосені табе заміналі дажджы, якія ператваралі наст апалага лісьця ў коўзанку. Колькі разоў ты зьбіваў сабе калені, локці, далоні, падаючы на сьлізкім месцы і пры тым стараючыся патрапіць цэлам у ствол большага дрэва, інакш – кранты. Гара настолькі крутая, што спусьціцца з яе самахоць немагчыма, можна толькі павольна, крок за крокам узьбірацца ўверх.

Але самай вялікай праблемай увосені былі ночы, калі сэрца аж заходзілася ад вусьцішы. Варушэньне гораду ўнізе падкрадалася сюды таемнымі гукамі так блізка, што можна было падумаць – гэта вунь за тым кустом нешта зашамацела ці абрынулася ці лягнула.

Іншая рэч цяпер. Ідзеш-гуляеш, птушак слухаеш, квецень удыхаеш. Такая раскоша! Яна табе – нібы ва ўзнагароду за ўсе папярэднія паку-

ты. За здзёртыя калені і далоні, за халады і зьлівы, за страхі й падзеньні. Пачатак лета – твая самая чаканая і мроеная праз увесь год пара.

І тут пачынае дзейнічаць Закон захаваньня здзёртых каленяў. Вось як ты яго сфармуляваў. Калі ўсё так добра і спрыяльна на тваім шляху, дык тыя калені дзяруцца ня звонку, а ўсярэдзіне, у сэрцы. Яно, аказваецца, не такое трывалае, як ногі. Яно спыняецца. Ты асядаеш долу на гэтай кручы і ловіш апошнюю сваю думку ці нават рэфлекс – ухапіцца за што-небудзь рукою. Але думка як зьяўляецца, так і зьнікае. І тваё цела, зрабіўшы для разгону два-тры перавароты, пачынае кубарам каціцца ўніз. Кожны ўдар аб дрэва і кожны падскок на яміне адбываюцца ў сьвядомасьці яркім выбухам сьвятла. І ты са здзіўленьнем адчуваеш, што гэтае сьвятло – сьветлае, добрае, вечнае. Яно вабіць цябе і пасяляе ў табе спакой і надзею, быццам наперадзе – цэлы сьвет і цэлае жыцьцё.

Так і ёсьць. Ты застаўся стаяць, дзе і стаяў. Ты глядзіш на сваё безжыцьцёвае цела – бруднае і скрываўленае. Яно на вялікай хуткасьці выкацілася на гарадскую вуліцу і, непрыгожа завярнуўшыся на правую руку, з адкінутай галавой ды няўключна раскіданымі нагамі, — замёрла. Як спалохана абходзяць яго людзі! І табе ўжо не здаецца, што тое цела – гэта ты. Адзінае, што цябе ва ўсёй гісторыі бянтэжыць – гэта жаласьць да таго, хто распластаны на тратуары, хто так шмат цяпеў, караскаючыся па гэтай гары, хто засмучаўся часьцей, чым радаваўся, але так і не дайшоў да вяршыні.